

Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (suurkoda)

22. november 2022*

Eelotsusetaotlus – Vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanev ala – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklid 4, 7 ja 19 – Ebainimliku või alandava kohtlemise keeld – Era- ja perekonnaelu austamine – Kaitse tagasisaatmise, väljasaatmise või väljaandmise korral – Riigis elamise õigus tervislikel põhjustel – Ühised nõuded ja kord liikmesriikides ebaseaduslikult viibivate kolmandate riikide kodanike tagasisaatmisel – Direktiiv 2008/115/EÜ – Kolmanda riigi kodanik, kellel on raske haigus – Ravi, mille eesmärk on leevendada valu – Ravi, mida päritoluriigis ei ole võimalik saada – Väljasaatmise edasilükkamise tingimused

Kohtuasjas C-69/21,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel rechtbank Den Haagi (Haagi esimese astme kohus, Madalmaad) 4. veebruari 2021. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 4. veebruaril 2021, menetluses

X

versus

Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid,

EUROOPA KOHUS (suurkoda),

koosseisus: president K. Lenaerts, asepresident L. Bay Larsen, kodade presidendid K. Jürimäe, C. Lycourgos (ettekandja), E. Regan, M. Safjan, P. G. Xuereb, D. Gratsias ja M. L. Arastey Sahún, kohtunikud S. Rodin, F. Biltgen, I. Ziemele, J. Passer, M. Gavalec ja Z. Csehi,

kohtujurist: P. Pikamäe,

kohtusekretär: vanemametnik M. Ferreira,

arvestades kirjalikku menetlust ja 7. märtsi 2022. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

- X, esindaja: *advocaat* J. W. F. Noot,
- Madalmaade valitsus, esindajad: M. K. Bulterman ja C. S. Schillemans,

* Kohtumenetluse keel: hollandi.

– Euroopa Komisjon, esindajad: P. J. O. Van Nuffel, C. Cattabriga ja A. Katsimerou,
olles 9. juuni 2022. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,
on teinud järgmise

otsuse

- 1 Eelotsusetaotlus puudutab Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artiklite 1, 4 ja 7 ning artikli 19 lõike 2 ja Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. detsembri 2008. aasta direktiivi 2008/115/EÜ ühiste nõuete ja korra kohta liikmesriikides ebaseaduslikult viibivate kolmandate riikide kodanike tagasisaatmisel (ELT 2008, L 348, lk 98; parandus ELT 2019, L 240, lk 17) tõlgendamist.
- 2 Taotlus on esitatud X-i ja Staatssecretaris van Justitie en Veiligheids (justiits- ja julgeolekuküsimuste riigisekretär, Madalmaad) (edaspidi „riigisekretär“) vahelises kohtuvaidluses, mis puudutab viimase poolt X-i suhtes alustatud tagasisaatmismenetluse õiguspärasust.

Õiguslik raamistik

Rahvusvaheline õigus

- 3 Genfis 28. juulil 1951 allkirjastatud pagulasseisundi konventsioon (*United Nations Treaty Series*, 189. kd, lk 150, nr 2545 (1954)), mida on muudetud 31. jaanuaril 1967 New Yorgis sõlmitud pagulasseisundi protokolliga, sisaldab artiklit 33 „Välja- või tagasisaatmise lubamatus“, mille lõikes 1 on ette nähtud:

„Osalisriik ei saada pagulast oma territooriumilt välja ega tagasi mis tahes viisil selle territooriumi piiridele, kus tema elu või vabadus on ohus mingisse rassi, rahvusesse või usku või sotsiaalsesse gruppi kuulumise või poliitiliste veendumuste tõttu.“

Liidu õigus

- 4 Direktiivi 2008/115 põhjendustes 2 ja 4 on märgitud:

„(2) 4. ja 5. novembril 2004 Brüsselis toimunud Euroopa Ülemkogu kohtumisel nõuti tõhusat väljasaatmis- ja repatrieerimispoliitikat, mis põhineks ühistel nõuetel, et isikuid saaks tagasi saata inimlikult ja austades täielikult nende põhiõigusi ja väärikust.

[...]

- (4) Tuleb kehtestada selged, läbipaistvad ja õiglased eeskirjad, millega nähakse ette tõhus tagasisaatmispoliitika, mis on hästihallatava rändepoliitika vajalik osa.“

5 Direktiivi artikli 2 lõikes 2 on ette nähtud:

„Liikmesriigid võivad otsustada mitte kohalda käesolevat direktiivi kolmandate riikide kodanike suhtes:

- a) kelle suhtes rakendatakse sissesõidukeeldu vastavalt [Euroopa Parlamendi ja nõukogu 15. märtsi 2006. aasta määruse (EÜ) nr 562/2006, millega kehtestatakse isikute üle piiri liikumist reguleerivad ühenduse eeskirjad (Schengeni piirieskirjad) (ELT 2006, L 105, lk 1)] artiklile 13 või kelle pädevad asutused on tabanud või kinni pidanud seoses liikmesriigi maismaa-, mere- või õhuvälispiiri ebaseadusliku ületamisega ning kes ei ole hiljem saanud luba või õigust kõnealuses liikmesriigis viibimiseks;
- b) kelle suhtes rakendatakse tagasisaatmist kriminaalkaristusena või kriminaalkaristuse tagajärjena vastavalt siseriiklikule õigusele või kelle suhtes rakendatakse väljaandmismenetlust.“

6 Direktiivi artikkel 3 sätestab:

„Käesolevas direktiivis kasutatakse järgmisi mõisteid:

[...]

3) „tagasisaatmine“ – kolmanda riigi kodaniku naasmine kas vabatahtlikult tagasipöördumiskohustust täites või sunniviisiliselt:

- tema päritoluriiki või
- transiidiriiki vastavalt ühenduse või kahepoolsetele tagasivõtulepingutele või muudele kokkulepetele või
- muusse kolmandasse riiki, millesse asjaomane kolmanda riigi kodanik otsustab vabatahtlikult tagasi pöörduda ning milles ta vastu võetakse;

[...]“.

7 Direktiivi artikli 4 lõikes 3 on sätestatud:

„Käesolev direktiiv ei piira liikmesriigi õigust võtta vastu või säilitada sätteid, mis on soodsamad isikutele, kelle suhtes käesolevat direktiivi kohaldatakse, tingimusel et sellised sätted on käesoleva direktiiviga kooskõlas.“

8 Direktiivi 2008/115 artiklis 5 on sätestatud:

„Käesoleva direktiivi rakendamisel võtavad liikmesriigid nõuetekohaselt arvesse:

- a) lapse parimaid huve,
- b) perekonnaelu,
- c) asjaomase kolmanda riigi kodaniku tervislikku seisundit

ning järgivad mittetagasisaatmise põhimõtet.“

9 Direktiivi artikli 6 lõigetes 1 ja 4 on sätestatud:

„1. Ilma et see piiraks lõigetes 2 kuni 5 sätestatud erandite kohaldamist, väljastavad liikmesriigid tagasisaatmisotsuse iga kolmanda riigi kodaniku kohta, kes viibib nende territooriumil ebaseaduslikult.

[...]

4. Liikmesriigid võivad igal ajal otsustada väljastada nende territooriumil ebaseaduslikult viibivale kolmanda riigi kodanikule kaastundlikel, humanitaar- või muudel põhjustel sõltumatu elamisloa või muu loa riigis viibida. Sellisel juhul tagasisaatmisotsust ei väljastata. Kui tagasisaatmisotsus on juba väljastatud, siis see tunnistatakse kehtetuks või peatatakse elamisloa või mõne muu riigisviibimist lubava loa kehtivusajaks.“

10 Direktiivi artikli 8 „Väljasaatmine“ lõikes 1 on sätestatud:

„Liikmesriigid võtavad kõik vajalikud meetmed tagasisaatmisotsuse täitmiseks juhul, kui artikli 7 lõike 4 kohast tähtaega vabatahtlikuks lahkumiseks ei ole määratud või kui tagasipöördumiskohustust ei ole artikli 7 kohaselt vabatahtlikuks lahkumiseks määratud tähtaja jooksul täidetud.“

11 Direktiivi artiklis 9 on ette nähtud:

„1. Liikmesriigid lükkavad väljasaatmise edasi, kui:

a) see oleks vastuolus mittetagasisaatmise põhimõttega või

b) kui artikli 13 lõike 2 kohaselt on tehtud peatava mõjuga korraldus.

2. Liikmesriigid võivad väljasaatmise sobiva ajavahemiku võrra edasi lükata, võttes arvesse iga üksikjuhtumi konkreetseid asjaolusid. Liikmesriigid võtavad eelkõige arvesse:

a) kolmanda riigi kodaniku füüsilist või vaimset seisundit;

b) tehnilisi põhjuseid, nagu transpordivõimaluste puudumine või väljasaatmise ebaõnnestumine, kui väljasaadetavat ei ole võimalik kindlaks teha.

[...]“.

Madalmaade õigus

12 23. novembri 2000. aasta välismaalaste seaduse täieliku reformi seaduse (2000. aasta välismaalaste seadus) (Wet tot algehele herziening van de Vreemdelingenwet (Vreemdelingenwet 2000); *Stb.* 2000, nr 495) põhikohtuasjas kohaldatava redaktsiooni (edaspidi „välismaalaste seadus“) artiklis 64 on sätestatud:

„Piiripunkti toimetamine lükatakse edasi seni, kui välismaalase või tema pereliikme tervislik seisund ei võimalda reisida.“

- 13 2000. aasta välismaalaste ringkirja (Vreemdelingencirculaire 2000) põhikohtuasjas kohaldatavas redaktsioonis (edaspidi „välismaalaste ringkiri“) on ette nähtud:

„[...]

7. Tervislikel põhjustel piiripunkti toimetamata jätmine

7.1. Üldine teave

[Immigratie- en naturalisatiedienst (edaspidi „IND“) (sisserände- ja kodakondsusamet, Madalmaad)] võib teha korralduse lükata lahkumine välismaalaste seaduse artikli 64 alusel edasi, kui:

- meditsiinilisest seisukohast ei ole välismaalane suuteline reisima või
- esineb reaalne [4. novembril 1950 Roomas alla kirjutatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni] artikli 3 rikkumise oht tervislikel põhjustel.

7.1.1. Välismaalane ei ole suuteline reisima

Välismaalase lahkumine lükatakse välismaalaste seaduse artikli 64 alusel edasi, kui [Bureau Medische Advisering (edaspidi „BMA“) (Madalmaade julgeoleku- ja justiitsministeeriumi meditsiinilise nõustamise büroo)] märgib, et meditsiinilisest seisukohast ei võimalda välismaalase või tema pereliikme tervislik seisund reisida.

[...]

7.1.3. Reaalne Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 3 rikkumise oht tervislikel põhjustel

Välismaalase lahkumine lükatakse välismaalaste seaduse artikli 64 alusel edasi, kui esineb reaalne Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 3 rikkumise oht tervislikel põhjustel.

Reaalne konventsiooni artikli 3 rikkumise oht esineb ainult juhul, kui:

- BMA arvamusest ilmneb, et on väga tõenäoline, et ravi mittesaamine toob kaasa meditsiiniliselt erakorralise seisundi, ning
- päritolu- või alalise elukoha riigis ei ole vajalikku ravi olemas või
- kui ravi on olemas, ilmneb, et see ei ole ilmselgelt kättesaadav.

Meditsiiniliselt erakorraline seisund

Meditsiiniliselt erakorralise seisundi all peab IND silmas seisundit, milles välismaalasel on tervisehäire, millest on meditsiinilis-teaduslike teadmiste hetkeseisu arvestades teada, et ravi puudumine toob kolme kuu jooksul kaasa surma, invaliidsuse või muus vormis tõsise füüsilise või psüühilise kahju.

[...]“.

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

- 14 X on 1988. aastal sündinud Venemaa kodanik, kellel arenes 16aastaselt välja verevähi harva esinev vorm, mille vastu saab ta praegu Madalmaades ravi. Tema ravi seisneb eelkõige flebotoomias ja meditsiinilise kanepi manustamises valu leevendamise eesmärgil. Venemaal ei ole niisugune meditsiinilisel kanepil põhinev ravi lubatud.
- 15 X esitas 31. oktoobril 2013 esimese varjupaigataotluse Madalmaades. Riigisekretär leidis siiski, et selle taotluse läbivaatamise eest vastutab Rootsi Kuningriik.
- 16 X esitas 13. detsembril 2013 välismaalaste seaduse artikli 64 alusel taotluse enda väljasaatmine tervisliku seisundi tõttu edasi lükata. Riigisekretär jättis 24. detsembri 2013. aasta otsusega taotluse rahuldamata.
- 17 X esitas 19. mail 2016 Madalmaades uue varjupaigataotluse, sest tähtaeg, mille jooksul ta võidi Rootsile üle anda, oli vahepeal möödunud. X põhjendas uut taotlust nii, et ravi, mida ta oli saanud haigusega seotud valu vastu Venemaal, tekitas tal kõrvaltoimeid ning ta oli hiljem avastanud, et meditsiinilise kanepi tarbimine sobib tema tervisliku seisundiga paremini. Et tema päritoluriigis ei ole meditsiinilise kanepi kasutamine lubatud, kasvatas X selles riigis ravi eesmärgil kanepitaimi, mis tekitas tal seal niisuguseid probleeme, et ta taotleb nüüd rahvusvahelist kaitset. Koos varjupaigataotlusega esitas X ka taotluse tema väljasaatmise edasilükkamiseks välismaalaste seaduse artikli 64 alusel.
- 18 Riigisekretär jättis 29. märtsi 2018. aasta otsusega pärast BMA arvamuse saamist X-i varjupaigataotluse rahuldamata, leides, et probleemid, millega taotleja väidab end olevat isiklikuks tarbeks kanepi kasvatamise tõttu Venemaal kokku puutunud, ei ole usutavad. Ta otsustas samuti, et X-il ei ole võimalik saada muud elamisluba ja jättis rahuldamata tema taotluse peatada tagasipöördumiskohustuse täitmine välismaalaste seaduse artikli 64 alusel.
- 19 Rechtbank Den Haag (Haagi esimese astme kohus, Madalmaad) tühistas selle otsuse osaliselt 20. detsembri 2018. aasta kohtuotsusega. Kuigi see kohus nõustus, et X ei saa pretendeerida pagulasseisundile ega täiendava kaitse saaja seisundile, kohustas ta siiski riigisekretäri analüüsima veel kord nii X-i argumenti, et tal on õigus saada elamisluba Roomas 4. novembril 1950 allkirjastatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (edaspidi „EIÕK“) artikli 8 alusel, kui ka tema taotlust, mis põhineb välismaalaste seaduse artiklil 64. Selle kohtuotsuse jättis Raad van State (Madalmaade kõrgeima halduskohtuna tegutsev riiginõukogu) oma 28. märtsi 2019. aasta otsusega muutmata.
- 20 Riigisekretär keeldus uuesti 19. veebruaril 2020 X-ile EIÕK artikli 8 alusel tähtajalise elamisloa andmisest ning tema väljasaatmise edasilükkamisest. Lisaks tegi ta tagasisaatmisotsuse, millega tehti X-ile ettekirjutus lahkuda Madalmaade territooriumilt nelja nädala jooksul.
- 21 X esitas selle tagasisaatmisotsuse peale kaebuse eelotsusetaotluse esitanud kohtule. Ta leiab, et talle tuleb anda elamisluba EIÕK artikli 8 alusel või vähemalt tuleb tema väljasaatmine välismaalaste seaduse artikli 64 alusel edasi lükata. Seoses sellega väidab ta, et meditsiinilisel kanepil põhinev valuravi, mida ta saab Madalmaades, on talle sedavõrd oluline, et ta ei saaks

enam inimväärselt elada, kui see ravi katkestada. Ta täpsustab, et selle ravi katkestamise korral oleks valu nii suur, et ta ei saaks enam magada ega süüa, mis tooks kaasa mitte üksnes füüsilisi, vaid ka psüühilisi tagajärgi, muutes ta depressiivseks ja suitsiidseks.

- 22 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu sõnul nähtub 18. detsembri 2014. aasta kohtuotsusest M’Bodj (C-542/13, EU:C:2014:2452), et kolmanda riigi kodanikule täiendava kaitse andmist ei saa põhjendada tema tervisliku seisundiga. Pealegi ei ole vaidlust selles, et X ei taotle enam pagulasseisundit.
- 23 Samas märgib eelotsusetaotluse esitanud kohus esiteks, et vastavalt Madalmaade õigusnormidele võib väljasaatmise edasi lükata, kui meditsiinilisest seisukohast ei ole välismaalane suuteline reisima või kui esineb reaalne EIÖK artikli 3 rikkumise oht tervislikel põhjustel.
- 24 Teisena nimetatud juhtum eeldab, et BMA arvamusest ilmneb ühelt poolt, et ravi katkestamine viib väga tõenäoliselt asjaomase isiku „meditsiiniliselt erakorralise seisundini“ välismaalaste ringkirja punkti 7.1.3 tähenduses, ning teiselt poolt, et sihtriigis ei ole sobivat ravi või et see ei ole välismaalasele kättesaadav.
- 25 Riigisekretäri palvel esitatud arvamuses märkis BMA muu hulgas, et kuigi ilma flebotoomiata on tõenäoline, et X satub lühikese aja jooksul meditsiiniliselt erakorralisse seisundisse, on see ravi siiski Venemaal olemas. Küll aga arvas BMA, et kuna kanepi meditsiiniline toime ei ole tõendatud, ei ole võimalik võtta seisukohta meditsiinilisel kanepil põhineva valuravi katkestamise tagajärgede kohta X-ile. Ta märkis ka, et valuga seoses ei ole teada antud mingist häirest, mille tõttu tuleks karta, et X sureb või muutub tavapärastes elutoimingutes teistest sõltuvaks. Seetõttu leidis BMA, et ei saa väita, et meditsiinilise kanepi kasutamine hoiab ära „meditsiiniliselt erakorralise seisundi“ tekkimise lühikese aja jooksul. Ta märkis samuti, et turul on piisavalt muid valuvaigisteid, mida saaks X-ile manustada.
- 26 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu sõnul ilmneb X-i esitatud teabest siiski, et tema raviarstid leiavad, et meditsiiniline kanep on ainus sobiv ravi tema valu vastu. Lisaks on see kohus arvamusel, et X on tõendanud, et meditsiinilisel kanepil põhinev ravi määratakse ja seda kasutatakse ainult juhul, kui teised lahendused valu vastu on osutunud mitte üksnes ebatõhusaks, vaid on ka vastunäidustatud.
- 27 Eelotsusetaotluse esitanud kohus tõdeb ka, et Venemaal ei ole mingit sobivat valuvastast ravi. Seega kui X-i väljasaatmist ei lükata edasi, katkeb tema valuravi ja valu muutub tugevamaks. Ent ei ole võimalik kindlaks teha, kas valu tugevnemine X-i ravi katkestamise tulemusena toob kaasa haigussümptomite ägenemise, ehkki nimetatud kohtu käsutuses oleva teabe kohaselt ei ole see tõenäoliselt nii. Enne kui taotleda arstlikku ekspertiisi küsimuses, kas X-i valu võib muutuda tugevamaks, kui teda ei saa enam ravida meditsiinilise kanepiga, peab see kohus vajalikuks selgitada liidu õiguse tõlgendamise teel välja, millisel viisil tuleb niisugust tegurit arvesse võtta.
- 28 Teiseks märgib eelotsusetaotluse esitanud kohus, et Raad van State (Madalmaade kõrgeima halduskohtuna tegutsev riiginõukogu) väljakujunenud praktika kohaselt, mis lähtub tervisliku seisundi kiire halvenemise nõudest Euroopa Inimõiguste Kohtu 13. detsembri 2016. aasta otsuse Paphshvili vs. Belgia (CE:ECHR:2016:1213JUD004173810) (edaspidi „kohtuotsus Paphshvili“) tähenduses, tuleb selle väljaselgitamisel, kas ravi katkestamine toob kaasa „meditsiiniliselt erakorralise seisundi“ välismaalaste ringkirja punkti 7.1.3 tähenduses, arvesse võtta ainult meditsiinilisi tagajärgi, mis tekivad kolme kuu jooksul pärast asjaomase isiku ravi katkestamist.

- 29 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu sõnul ei määranud Euroopa Inimõiguste Kohus kohtuotsuses Paposhvili siiski ajavahemikku sõnaselgelt kindlaks. Seega on vaja kindlaks teha, kas raskelt haige kolmanda riigi kodaniku päritoluriiki tagasisaatmisest tingitud ravi katkestamisega seotud tagajärjed võivad harta artikli 4 kohaldamisalasse kuuluda ainult siis, kui need avalduvad kolme kuu jooksul, olenemata patoloogia laadist ja ravi katkestamise võimalikest meditsiinilistest tagajärgedest.
- 30 Kolmandaks märgib see kohus, et Raad van State (Madalmaade kõrgeima halduskohtuna tegutsev riiginõukogu) on otsustanud, et vastavalt 16. veebruari 2017. aasta kohtuotsusele C. K. jt (C-578/16 PPU, EU:C:2017:127) kohustab välismaalaste seaduse artikkel 64 ka hindama, kas eriti rasket psüühilist või füüsilist haigust põdeva kolmanda riigi kodaniku väljasaatmine kui niisugune võib viia reaalse EIÕK artikli 3 rikkumise ohuni. See hinnang tuleks siiski anda ainult seoses kontrollimisega, millistel tingimustel suudab asjaomane kolmanda riigi kodanik reisida. Sellest järeldub ühelt poolt, et BMA-l ei ole kunagi palutud hinnata, kas kolmanda riigi kodaniku väljasaatmise protsessil kui sellisel võivad olla meditsiinilised tagajärjed, mis tekivad pärast tema väljasaatmist sihtriiki, ning teiselt poolt, et neid tagajärgi ei võeta arvesse selle kindlakstegemisel, kas „meditsiiniliselt erakorraline seisund“ välismaalaste ringkirja punkti 7.1.3 tähenduses välistab sellise väljasaatmise.
- 31 Järelikult saab niisugune kontrollimine vaevalt takistada asjaomase isiku väljasaatmise edasilükkamist isegi siis, kui on oht, et isiku vaimne tervis halveneb, näiteks kui väljasaatmine ise toob kaasa enesetapuuhu.
- 32 Eelotsusetaotluse esitanud kohus soovib siiski teada, kas ta võib piirduda selle hindamisega, kas asjaomase isiku väljasaatmise meditsiinilised tagajärjed jäävad väljasaatmise ajal teatud tingimustel piiratuks. Veel märgib ta, et X-i puhul ei saa meditsiinilisel kanepil põhinevat ravi jätkata väljasaatmise läbiviimise käigus kitsamas tähenduses ning X on väitnud, et valu ägenemine muudab ta depressiivseks ja suitsiidseks.
- 33 Neljandaks leiab see kohus, et tuleb teha kindlaks, kas kolmanda riigi kodaniku tervisliku seisundi tõsidus ja asjaolu, et ta saab ravi liikmesriigis, kus ta viibib ebaseaduslikult, võivad olla osa tema eraelust, mille austamine tuleb vastavalt harta artiklile 7 ja EIÕK artiklile 8 tagada.
- 34 Täpsemalt soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus teada, kas liikmesriigi pädevad asutused peavad analüüsima, kas õigus eraelu austamisele kohustab tunnustama kolmanda riigi kodaniku elamisõigust ning kas tema eraelu austamine on asjaolu, mida tuleb tema väljasaatmise edasilükkamise taotluse lahendamisel arvesse võtta.
- 35 Neil asjaoludel otsustas rechtbank Den Haag (Haagi esimese astme kohus, Madalmaad) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:
- „1. Kas valu oluline tugevnemine ravi puudumise tõttu, kui haiguse kliiniline pilt ei muutu, kujutab endast olukorda, mis on vastuolus [harta] artikli 19 lõikega 2 koostoimes artiklitega 1 ja 4, kui [direktiivist 2008/115] tulenevat tagasipöördumiskohustust ei lükata edasi?

2. Kas kindla ajavahemiku määramine, mille jooksul peavad ilmnema ravi puudumise tagajärjed selleks, et eeldada tervisega seotud takistuste esinemist [direktiivist 2008/115] tulenevale tagasipöördumiskohustusele, on kooskõlas harta artikliga 4 koostoimes artikliga 1? Kui kindla ajavahemiku määramine ei ole vastuolus liidu õigusega, kas liikmesriigil on siis lubatud määrata üldine tähtaeg, mis on ühesugune kõikidele võimalikele haigustele ja kõikidele tervisele avalduvatele võimalikele tagajärgedele?
3. Kas regulatsioon, mille kohaselt tuleb väljasaatmise tagajärgi hinnata eranditult küsimuse raames, kas ja millistel tingimustel suudab välismaalane reisida, on kooskõlas harta artikli 19 lõikega 2 koostoimes artiklitega 1 ja 4 ning [direktiiviga 2008/115]?
4. Kas harta artikkel 7 koostoimes artiklitega 1 ja 4 nõuab [direktiivi 2008/115] arvesse võttes välismaalase tervise seisundi ja talle liikmesriigis tehtava ravi hindamist küsimuse puhul, kas elamis luba tuleb anda eraelu kaitse alusel? Kas harta artikli 19 lõige 2 koostoimes selle artiklitega 1 ja 4 nõuab direktiivi 2008/115 arvesse võttes, et hinnates seda, kas terviseprobleeme võib käsitleda takistusena väljasaatmisele, võetakse aluseks era- ja pereelu kaitse harta artikli 7 tähenduses?“

Eelotsuse küsimuste analüüs

Euroopa Kohtu pädevus ja eelotsuse küsimuste vastuvõetavus

36. Madalmaade valitsus leiab esiteks, et esitatud eelotsuse küsimused ei ole vastuvõetavad, sest need on esitatud liiga vara. Enne Euroopa Kohtu poole pöördumist oleks eelotsusetaotluse esitanud kohus pidanud nimelt jätma rahuldamata X-i taotluse tunnustada tema elamisõigust Madalmaade territooriumil, sest direktiiv 2008/115 on tema suhtes kohaldatav üksnes juhul, kui see kolmanda riigi kodanik viibib kõnealusel territooriumil ebaseaduslikult.
37. Liikmesriikide kohtud võivad siiski vabalt pöörduda Euroopa Kohtu poole menetluse mis tahes hetkel, mida nad peavad sobivaks, sealhulgas menetluse varases staadiumis (vt selle kohta 5. oktoobri 2010. aasta kohtuotsus Elchinov, C-173/09, EU:C:2010:581, punkt 26, ja 14. novembri 2018. aasta kohtuotsus Memoria ja Dall’Antonia, C-342/17, EU:C:2018:906, punkt 33).
38. Käesoleval juhul nähtub eelotsusetaotlusest, et riigisekretär jättis X-i varjupaigataotluse rahuldamata, mistõttu viibib X Madalmaade territooriumil põhimõtteliselt ebaseaduslikult ja kuulub seega direktiivi 2008/115 kohaldamisalasse, välja arvatud juhul, kui tal on õigus saada elamisõigus sellel territooriumil muu hulgas liidu õiguse alusel, mis ongi neljanda eelotsuse küsimuse ese.
39. Järelikult tuleb Madalmaade valitsuse argument, et väidetavalt on eelotsuse küsimused esitatud liiga vara, tagasi lükata.
40. Teiseks leiab Madalmaade valitsus, et teine eelotsuse küsimus ei ole põhikohtuasja lahendamise seisukohast asjakohane, sest selle sisuks on küsimus, kas liikmesriik võib nõuda, et asjaomase kolmanda riigi kodaniku tervisliku seisundi halvenemine, mida on karta tema tagasisaatmise korral, peab ilmnema kindla ajavahemiku jooksul pärast tema tagasisaatmist. Selline ajavahemik ei ole aga põhikohtuasjas määrava tähtsusega asjaolu, kuna X-i väljasaatmise edasilükkamisest keeldumist põhjendati peamiselt sellega, et ei ole alust karta, et päritoluriigis tekiks tal lähemal ajal

„meditsiiniliselt erakorraline seisund“ välismaalaste ringkirja punkti 7.1.3 tähenduses, sest X-i valu ei ole seotud tema haiguse sümptomitega ja selles riigis on kättesaadavad alternatiivsed ravimeetodid.

- 41 Selle kohta nähtub Euroopa Kohtu väljakujunenud praktikast, et üksnes asja menetleval ja selle lahendamise eest vastutaval liikmesriigi kohtul on kohtuasja eripära arvesse võttes õigus hinnata Euroopa Kohtule esitatud küsimuse asjakohasust. Seega kui küsimus on esitatud liidu õigusnormi tõlgendamise või kehtivuse kohta, on Euroopa Kohus üldjuhul kohustatud vastama. Järelikult kehtib eeldus, et liidu õigust puudutav eelotsuse küsimus on asjakohane. Euroopa Kohus võib keelduda sellisele küsimusele vastamast vaid siis, kui on ilmne, et küsimuses osutatud liidu õigusnormi tõlgendusel ei ole mingit seost põhikohtuasja asjaolude või esemega, kui probleem on hüpoteetiline või kui Euroopa Kohtule ei ole teada vajalikke faktilisi või õiguslikke asjaolusid, et anda tarvilik vastus talle esitatud küsimustele (7. septembri 2022. aasta kohtuotsus Cilevičs jt, C-391/20, EU:C:2022:638, punktid 41 ja 42).
- 42 Vastupidi Madalmaade valitsuse väitele ei puudu teises eelotsuse küsimuses taotletud liidu õiguse tõlgendusel ilmselgelt seos põhikohtuasja esemega.
- 43 Nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 35 sisuliselt rõhutas, ei ole vaidlust selles, et X-i suhtes tehtud tagasisaatmisotsus põhines eelkõige sellel, et välistati võimalus, et tema tagasisaatmise korral päritoluriiki tekib lähemal ajal „meditsiiniliselt erakorraline seisund“ välismaalaste ringkirja punkti 7.1.3 tähenduses. Eelotsusetaotlusest nähtub aga selgelt, et Madalmaade õigusnormide kohaselt hinnatakse sellise „meditsiiniliselt erakorraline seisundi“ esinemist, võttes arvesse välismaalaste ringkirjas ette nähtud kolmekuulist ajavahemikku, kusjuures see ajavahemik ongi teise eelotsuse küsimuse ese.
- 44 Lisaks nähtub eelotsusetaotluse esitanud kohtu kindlaks tehtud faktilisest raamistikust, et X-i valud on tingitud tema haigusest ning valude leevendamiseks ei ole tema päritoluriigis asendusravi kättesaadav. Liidu õiguse tõlgendamise küsimused on liikmesriigi kohus esitanud sellises õiguslikus ja faktilises kontekstis, mille ta on ise kindlaks teinud ja mille õigsuse kontrollimine ei ole Euroopa Kohtu pädevuses. Seega olenemata Madalmaade valitsuse kriitikast eelotsusetaotluse esitanud kohtu poolt faktilistele asjaoludele antud hinnangu kohta, tuleb teist eelotsuse küsimust analüüsida sellest hinnangust lähtudes (vt selle kohta 7. aprilli 2022. aasta kohtuotsus Caixabank, C-385/20, EU:C:2022:278, punktid 34 ja 38 ning seal viidatud kohtupraktika).
- 45 Sellest järeldub, et teine eelotsuse küsimus on vastuvõetav.
- 46 Kolmandaks, mis puudutab neljandat eelotsuse küsimust, siis tuleb ühelt poolt märkida, et vastupidi Madalmaade valitsuse väidetele ei paluta selles küsimuses tõlgendada EIÕK artiklit 8, vaid harta artiklit 7 koostoimes harta teiste sätetega ja direktiiviga 2008/115.
- 47 Järelikult on Euroopa Kohus pädev sellele küsimusele vastama.
- 48 Teiselt poolt väidab see valitsus, et kõnealune küsimus on vastuvõetamatu, sest eelotsusetaotluse esitanud kohus soovib kindlaks teha, kas harta artiklit 7 tuleb tõlgendada nii, et X-ile peab andma elamisõiguse Madalmaades, kuigi ühegi liidu materiaalõiguse normi alusel tal sellist elamisõigust ei ole.

- 49 Sellega seoses piisab, kui märkida, et küsimus, kas direktiivi 2008/115 tõlgendamine koostoimes harta artikliga 7 võib viia selleni, et niisuguses olukorras nagu põhikohtuasjas antakse kolmanda riigi kodanikule elamisõigus liikmesriigi territooriumil, kuulub igal juhul selle küsimuse sisulise hindamise alla.
- 50 Järelikult on neljas eelotsuse küsimus vastuvõetav.

Esimene ja teine küsimus

- 51 Esimese ja teise küsimusega, mida tuleb analüüsida koos, palub eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt selgitada, kas direktiivi 2008/115 tuleb koostoimes harta artiklitega 1 ja 4 ning artikli 19 lõikega 2 tõlgendada nii, et sellega on vastuolus tagasisaatmisotsuse tegemine või väljasaatmismeetme võtmine liikmesriigi territooriumil ebaseaduslikult viibiva raskelt haige kolmanda riigi kodaniku suhtes, keda ähvardab kolmandas riigis, kuhu ta välja saadetakse, haigusest tingitud valu märkimisväärse tugevnemise oht, sest ainus tõhus valuravi on selles riigis keelatud. Veel soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus teada, kas liikmesriik võib ette näha kindla ajavahemiku, mille jooksul peab valu tugevnemine aset leidma, et olla takistuseks tagasisaatmisotsusele või väljasaatmismeetmele.
- 52 Esimesena olgu rõhutatud, et arvestades esiteks direktiivi 2008/115 artikli 2 lõikes 2 ette nähtud erandeid, on direktiiv kohaldatav iga kolmanda riigi kodaniku suhtes, kes viibib liikmesriigi territooriumil ebaseaduslikult. Lisaks, kui kolmanda riigi kodaniku suhtes kuulub see direktiiv kohaldamisele, peab tema tagasisaatmise suhtes seni, kuni tema riigisviibimine ei ole seaduslik, rakendama direktiivis ette nähtud ühiseid nõudeid ja korda (24. veebruari 2021. aasta kohtuotsus M jt (teisele liikmesriigile üleandmine), C-673/19, EU:C:2021:127, punktid 29 ja 31 ning seal viidatud kohtupraktika).
- 53 Seda silmas pidades tuleneb ühelt poolt direktiivi 2008/115 artikli 6 lõikest 1, et kui riigis viibimise ebaseaduslikkus on kindlaks tehtud, tuleb iga kolmanda riigi kodaniku suhtes teha tagasisaatmisotsus, ilma et see piiraks nimetatud artikli lõigetes 2–5 ette nähtud erandite kohaldamist ja järgides rangelt direktiivi artiklis 5 sätestatud nõudeid, ning tagasisaatmisotsuses peab olema direktiivi 2008/115 artikli 3 punktis 3 osutatud kolmandate riikide seas määratud kindlaks see riik, kuhu ta tuleb välja saata (24. veebruari 2021. aasta kohtuotsus M jt (teisele liikmesriigile üleandmine), C-673/19, EU:C:2021:127, punktid 32 ja 39 ning seal viidatud kohtupraktika).
- 54 Teiselt poolt ei tohi liikmesriik ebaseaduslikult riigis viibivat kolmanda riigi kodanikku direktiivi 2008/115 artikli 8 alusel välja saata, ilma et tema suhtes oleks enne väljasaatmist tehtud tagasisaatmisotsust selle direktiiviga kehtestatud materiaalõiguslikke ja menetluslikke tagatise järgides (vt selle kohta 17. detsembri 2020. aasta kohtuotsus komisjon vs. Ungari (rahvusvahelise kaitse taotlejate vastuvõtmine) C-808/18, EU:C:2020:1029, punkt 253).
- 55 Teiseks kohustab direktiivi 2008/115 artikkel 5, mis on liikmesriikidele siduv üldreegel alates selle direktiivi rakendamisest, pädevat riigiasutust järgima kõikides tagasisaatmismenetluse etappides tagasi- ja väljasaatmise lubamatuse põhimõtet, mis on põhiõigusena tagatud harta artikliga 18 koostoimes Genfis 28. juulil 1951 allkirjastatud pagulasseisundi konventsiooni, mida on muudetud pagulasseisundi protokolliga, artikliga 33 ning harta artikli 19 lõikega 2. Nagu on meenutatud käesoleva kohtuotsuse punktis 53, on see nii eelkõige juhul, kui pädev riigiasutus

kavatseb pärast puudutatud isiku ära kuulamist teha tema suhtes tagasisaatmisotsuse (vt selle kohta 17. detsembri 2020. aasta kohtuotsus komisjon *vs.* Ungari (rahvusvahelise kaitse taotlejate vastuvõtmine) C-808/18, EU:C:2020:1029, punkt 250 ja seal viidatud kohtupraktika).

- 56 Seega on kolmanda riigi kodaniku suhtes tagasisaatmisotsuse tegemine direktiivi 2008/115 artikliga 5 vastuolus, kui selles otsuses on sihtriigiks märgitud riik, mille puhul on põhjendatult alust arvata, et tagasisaatmisotsuse täitmise korral ähvardab seda kolmanda riigi kodanikku reaalne oht saada koheldud viisil, mis on harta artikliga 18 või artikli 19 lõikega 2 vastuolus.
- 57 Harta artikli 19 lõike 2 kohaselt ei tohi kedagi tagasi saata riiki, kus teda tõsiselt ohustab surmanuhtlus, piinamine või ebainimlik või alandav kohtlemine harta artikli 4 tähenduses. Ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise keeld, mis on ette nähtud harta artiklis 4, on absoluutne, kuna see on otseselt seotud inimväärikuse austamisega, millele viitab harta artikkel 1 (5. aprilli 2016. aasta kohtuotsus Aranyosi ja Căldăraru, C-404/15 ja C-659/15 PPU, EU:C:2016:198, punkt 85).
- 58 Sellest järeldub, et kui on põhjendatult alust arvata, et liikmesriigi territooriumil ebaseaduslikult viibivat kolmanda riigi kodanikku ähvardab kolmandasse riiki tagasisaatmise korral reaalne oht saada koheldud ebainimlikult või alandavalt harta artikli 4 tähenduses koostoimes harta artikliga 1 ja artikli 19 lõikega 2, ei või kolmanda riigi kodaniku suhtes teha sellesse riiki tagasisaatmise otsust, kuni selline oht püsib.
- 59 Samuti ei või sel ajal võtta kolmanda riigi kodaniku suhtes väljasaatmismeedet, nagu on ka sõnaselgelt ette nähtud direktiivi 2008/115 artikli 9 lõikes 1.
- 60 Kolmandaks olgu märgitud, et harta artikli 52 lõike 3 kohaselt on harta artikliga 4 tagatud õigustel tulenevalt sellest, et need vastavad EIÕK artikliga 3 tagatud õigustele, sama tähendus ja ulatus, mis neile on ette nähtud EIÕK artikliga 3 (24. aprilli 2018. aasta kohtuotsus MP (varasema piinamise ohvri täiendav kaitse), C-353/16, EU:C:2018:276, punkt 37).
- 61 EIÕK artiklit 3 käsitlevast Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikast nähtub, et valu, mida põhjustab loomulikult tekkinud haigus, olgu see siis füüsiline või psüühiline, võib kuuluda artikli 3 kohaldamisalasse, kui seda valu suurendab või võib suurendada kohtlemine, mis on tingitud kinnipidamistingimustest, väljasaatmisest või muudest meetmetest, mille eest võib vastutavaks pidada ametivõime, ja seda tingimusel, et sellest tulenev valu saavutab artikli 3 kohaselt nõutava raskusastme (vt selle kohta kohtuotsus Paposhvili, punktid 174 ja 175, ning 24. aprilli 2018. aasta kohtuotsus MP (varasema piinamise ohvri täiendav kaitse), C-353/16, EU:C:2018:276, punkt 38).
- 62 Tuleb nimelt märkida, et selleks, et kohtlemine kuuluks EIÕK artikli 3 kohaldamisalasse, peab see saavutama minimaalse raskusastme, kusjuures minimaalse raskusastme hindamine on suhteline ja sõltub kõigist juhtumi asjaoludest (EIK 20. oktoobri 2016. aasta otsus *Muršić vs.* Horvaatia, ECLI:CE:ECHR:2016:1020JUD000733413, punkt 97; EIK 7. detsembri 2021. aasta otsus *Savran vs.* Taani, CE:ECHR:2021:1207JUD005746715, punkt 122 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 63 Seoses sellega nähtub Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikast, et EIÕK artikliga 3 on vastuolus, kui välja saadetakse raskelt haige isik, kellel esineb peatse surma oht või kelle puhul on põhjendatult alust arvata, et vaatamata sellele, et peatse surma ohtu ei ole, ähvardab teda sihtriigis sobiva ravi puudumise tõttu või seetõttu, et ravi pole seal kättesaadav, reaalne oht terviseseisundi oluliseks,

kiireks ja pöördumatuks halvenemiseks, mis toob kaasa tugevad valud või oodatava eluea olulise lühenemise (vt selle kohta kohtuotsus Paposhvili, punktid 178 ja 183, ning 24. aprilli 2018. aasta kohtuotsus MP (varasema piinamise ohvri täiendav kaitse), C-353/16, EU:C:2018:276, punkt 40).

- 64 Lisaks nähtub Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikast, et kohtuotsuses Paposhvili on määratud kindlaks kriteerium, mis võtab nõuetekohaselt arvesse kõiki EIÕK artikli 3 puhul olulisi kaalutlusi, sest see jätab riikidele üldise õiguse kontrollida mittekodanike riiki sisenemist, riigis viibimist ja riigist väljasaatmist, tunnustades samas selle artikli absoluutsust (EIK 7. detsembri 2021. aasta otsus Savran vs. Taani, CE:ECHR:2021:1207JUD005746715, punkt 133).
- 65 Euroopa Kohtu praktikast tuleneb järjekindlalt, et harta artikli 4 kohaldamiseks nõutav raskusaste vastab raskusastmele, mis on samadel asjaoludel nõutav EIÕK artikli 3 alusel (16. veebruari 2017. aasta kohtuotsus C. K. jt, C-578/16 PPU, EU:C:2017:127, punkt 67, ning 24. aprilli 2018. aasta kohtuotsus MP (varasema piinamise ohvri täiendav kaitse), C-353/16, EU:C:2018:276, punkt 37).
- 66 Käesoleva kohtuotsuse punktides 52–65 nähtub, et direktiivi 2008/115 artikliga 5 koostoimes harta artiklitega 1 ja 4 ning artikli 19 lõikega 2 on vastuolus see, kui liikmesriik teeb kolmanda riigi kodaniku suhtes, kes viibib selle liikmesriigi territooriumil ebaseaduslikult ja kellel on raske haigus, tagasisaatmisotsuse või saadab ta välja, kui on põhjendatult alust arvata, et tagasisaatmise tulemusel ähvardab teda seetõttu, et sihtriigis ei ole sobiv ravi kättesaadav, reaalne oht oodatava eluea oluliseks lühenemiseks või terviseseisundi kiireks, tõsiseks ja pöördumatuks halvenemiseks, millega kaasnevad tugevad valud.
- 67 Teisena tuleb põhikohtuasjaga seoses analüüsida, kas liikmesriik peab hoiduma tagasisaatmisotsuse tegemisest või väljasaatmismeetme võtmisest kolmanda riigi kodaniku suhtes, kes viibib selle liikmesriigi territooriumil ebaseaduslikult ja kellel on raske haigus, kui on põhjendatult alust arvata, et tagasisaatmise korral ähvardab teda seetõttu, et ainus tõhus valuravi on sihtriigis keelatud, reaalne valu tugevnemise oht, kuid puudub oht, et tema haigus tagasisaatmise tõttu ägeneks.
- 68 Nagu on märgitud käesoleva kohtuotsuse punktides 61, 63 ja 65, on võimalik, et liikmesriik rikub harta artiklis 4 ette nähtud ebainimliku ja alandava kohtlemise keeldu, kui tema ametiasutuste tehtud tagasisaatmisotsuse või võetud väljasaatmismeetme tõttu võib valu, mida põhjustab kolmanda riigi kodanikule loomulikult teel tekkinud haigus, suureneda sedavõrd, et saavutab neis punktides mainitud raskusastme.
- 69 Asjaolust, et tagasisaatmisel võib suurenedä üksnes valu, mis on seotud liikmesriigi territooriumil ebaseaduslikult viibiva kolmanda riigi kodaniku raske haigusega, ei piisa seega selleks, et välistada niisuguse tagasisaatmise võimalik vastuolu harta artikliga 4. Seda enam, et haigusega seotud valu suurenemine võib iseenesest kaasa tuua asjaomase isiku füüsilise või vaimse tervise halvenemise.
- 70 Siiski ei tähenda igasugune kolmanda riigi kodaniku tagasisaatmisest tulenev valu suurenemise oht seda, et tema kohtlemine oleks harta artikliga 4 vastuolus. Analoogia alusel käesoleva kohtuotsuse punktis 66 märgituga peab nimelt veel olema põhjendatult alust arvata, et tagasisaatmise korral ähvardaks seda kolmanda riigi kodanikku reaalne oht, et valu tugevneb kiiresti, oluliselt ja pöördumatult.

- 71 Seoses sellega olgu esiteks täpsustatud, et piisavalt alust arvata, et tagasisaatmise korral võib kolmanda riigi kodaniku haigusest tingitud valu oluliselt ja pöördumatult tugevneda, on eelkõige juhul, kui tehakse kindlaks, et ainsat tõhusat valuravi ei saa sihtriigis talle seaduslikult osutada ning et sellise ravi puudumisel kannatab ta valu, mis on nii tugev, et see on vastuolus inimväärikusega, sest see valu võib põhjustada tal olulisi ja pöördumatuid psüühikahäireid või isegi viia ta enesetapuni – asjaolu, mida tuleb kontrollida eelotsusetaotluse esitanud kohtul, arvestades kõiki asjakohaseid, eelkõige meditsiinilisi andmeid. Eeskätt tuleb hinnata valu suurenemise pöördumatust, võttes arvesse palju tegureid, sealhulgas valu suurenemise otsest mõju ja kaudsemaid tagajärgi (vt analoogia alusel EIK otsus *Savran vs. Taani*, CE:ECHR:2021:1207JUD005746715, punkt 138).
- 72 Teiseks, mis puudutab tingimust, et asjaomase kolmanda riigi kodaniku tagasisaatmine võib põhjustada talle valu kiiret tugevnemist, siis on oluline rõhutada, et niisugust tingimust ei saa tõlgendada sedavõrd rangelt, et raskelt haige kolmanda riigi kodaniku tagasisaatmine oleks selle tingimusega vastuolus üksnes äärmuslikel juhtudel, kui tema valu tugevneb oluliselt ja pöördumatult kohe sihtriigi territooriumile saabumisel või vahetult pärast seda. Vastupidi, arvesse tuleb võtta asjaolu, et asjaomase isiku valu tugevnemine tema tagasisaatmise tõttu riiki, kus ei ole sobiv ravi kättesaadav, võib olla järkjärguline ning võib minna aega, kuni valu tugevnemine muutub oluliseks ja pöördumatuks.
- 73 Lisaks välistavad nii vajadus võtta harta artikli 4 kohaselt nõutava raskusastme hindamisel arvesse kõiki asjakohaseid tegureid kui ka niisugusele prognoosivale hindamisele omane spekulatiivsus, et selleks, et valu tugevnemist kolmanda riigi kodaniku tagasisaatmise korral saaks pidada kiireks, peab valu tugevnema asjaomase liikmesriigi õiguses konkreetset ette nähtud tähtaja jooksul.
- 74 Liikmesriigi pädeval asutusel peab olema võimalus kolmanda riigi kodaniku haigusest lähtudes kaaluda ühelt poolt seda, kui kiiresti võib tema tagasisaatmise korral valu tugevneda, ja teiselt poolt seda, kui intensiivne on sellisel juhul kardetav valu suurenemine.
- 75 Kui liikmesriigid määravad kindlaks tähtaja, peab see olema üksnes soovituslik ning see ei vabasta liikmesriigi pädevat asutust asjaomase kolmanda riigi kodaniku olukorra konkreetsest hindamisest kõikide asjakohaste tegurite, eelkõige eelmises punktis nimetatud tegurite alusel, võttes arvesse selle kodaniku haigust.
- 76 Kõigist eeltoodud kaalutlustest tuleneb, et direktiivi 2008/115 artiklit 5 koostoimes harta artiklitega 1 ja 4 ning harta artikli 19 lõikega 2 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus tagasisaatmisotsuse tegemine või väljasaatmismeetme võtmine liikmesriigi territooriumil ebaseaduslikult viibiva raskelt haige kolmanda riigi kodaniku suhtes, kui on põhjendatult alust arvata, et tagasisaatmise korral ähvardab asjaomast isikut kolmandas riigis, kuhu ta välja saadetakse, reaalne oht, et tema valu tugevneb kiiresti, oluliselt ja pöördumatult, sest ainus tõhus valuravi on selles riigis keelatud. Liikmesriik ei või ette näha kindlat ajavahemikku, mille jooksul peab valu tugevnemine aset leidma, et olla takistuseks tagasisaatmisotsusele või väljasaatmismeetmele.

Kolmas eelotsuse küsimus

- 77 Kolmanda küsimusega palub eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt selgitada, kas direktiivi 2008/115 tuleb koostoimes harta artiklitega 1, 4 ja 19 tõlgendada nii, et sellega on vastuolus, kui liikmesriigi pädev asutus võtab kitsamas tähenduses väljasaatmismeetme tagajärgi kolmanda riigi kodaniku tervislikule seisundile arvesse ainult selleks, et teha kindlaks, kas ta on suuteline reisima.
- 78 Eelotsusetaotlusest ilmneb, et eelotsusetaotluse esitanud kohus lähtub eeldusest, et asjakohased Madalmaade õigusnormid eristavad ühelt poolt hinnangut ohule, et kolmanda riigi kodaniku ravi katkestamine tema tagasisaatmise tõttu tekitab lähemal ajal „meditsiiniliselt erakorralise seisundi“ välismaalaste ringkirja punkti 7.1.3 tähenduses, ning teiselt poolt kitsamas tähenduses väljasaatmismeetme tagajärgede hindamist, mida tuleb teha koos hindamisega, kas see kolmanda riigi kodanik suudab reisida, ning seega eeldab ainult nende meditsiiniliste tagajärgede arvessevõtmist, mis võivad tekkida väljasaatmise ajal, jättes arvestamata tagajärjed, mis võivad tekkida sihtriigis pärast väljasaatmist.
- 79 Madalmaade valitsus ei nõustu väitega, et asjaomase pädeva asutuse praktika on niisugune. Vastavalt käesoleva kohtuotsuse punktis 44 meenutatud kohtupraktikale tuleb kolmandale küsimusele vastates siiski lähtuda eelotsusetaotluse esitanud kohtu kirjeldatud hinnangust.
- 80 Võttes arvesse seda täpsustust, nähtub esimesele ja teisele küsimusele antud vastuse põhjendustest, et direktiivi 2008/115 artikkel 5 ja artikli 9 lõike 1 punkt a nõuavad, et enne raskelt haige kolmanda riigi kodaniku tagasisaatmise otsuse tegemist või enne tema väljasaatmist peab liikmesriikidel olema võimalik kõrvaldada igasugune tõsine kahtlus, et selle kodaniku tagasisaatmine toob kaasa tema haiguse või sellest tingitud valu kiire, olulise ja pöördumatu ägenemise. Kui sellist kahtlust ei saa kõrvaldada, ei või liikmesriigi pädev asutus teha tagasisaatmisotsust ega asjaomast kolmanda riigi kodanikku välja saata.
- 81 Kuigi selline keeld kehtib ka seni, kuni liikmesriik ei ole võimeline korraldama kolmanda riigi kodaniku väljasaatmist kitsas tähenduses selliselt, et eelkõige oleks tagatud, et kolmanda riigi kodanikku ei ohusta väljasaatmise ajal tema haiguse või valu oluline ja pöördumatu ägenemine, ei saa sellest järeldada, et on piisav, kui liikmesriik tagab, et kolmanda riigi kodanik saab väljasaatmise ajal sobivat ravi, selleks et liikmesriik saaks teha tema suhtes väljasaatmisotsuse või ta välja saata. Liikmesriik peab nimelt tagama, et kui asjaomase isiku tervislik seisund seda nõuab, saab ta tervishoiuteenuseid nii väljasaatmise käigus kitsamas tähenduses kui ka pärast seda sihtriigis (vt analoogia alusel 16. veebruari 2017. aasta kohtuotsus C. K. jt, C-578/16 PPU, EU:C:2017:127, punktid 76–82).
- 82 Kõigist eeltoodud kaalutlustest tuleneb, et direktiivi 2008/115 artiklit 5 ja artikli 9 lõike 1 punkti a koostoimes harta artiklitega 1 ja 4 ning harta artikli 19 lõikega 2 tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus, kui liikmesriigi pädev asutus võtab kitsamas tähenduses väljasaatmismeetme tagajärgi kolmanda riigi kodaniku tervislikule seisundile arvesse ainult selleks, et teha kindlaks, kas ta on suuteline reisima.

Neljäs eelotsuse küsimus

- 83 Neljanda küsimusega palub eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt selgitada, kas direktiivi 2008/115 koostoimes harta artikliga 7 ning artiklitega 1 ja 4 tuleb tõlgendada nii, et liikmesriik peab tema territooriumil ebaseaduslikult viibiva kolmanda riigi kodaniku tervislikku seisundit

ning ravi, mida ta sellel territooriumil oma raske haiguse tõttu saab, võtma arvesse selle hindamisel, kas õigusest eraelu austamisele lähtudes peab tunnustama asjaomase isiku elamisõigust selle liikmesriigi territooriumil või lükkama tema väljasaatmise kuupäeva edasi.

- 84 Esiteks olgu meenutatud, et direktiiviga 2008/115 kehtestatud ühised nõuded ja kord puudutavad üksnes tagasisaatmisotsuste tegemist ja täitmist, sest direktiivi eesmärk ei ole ühtlustada kõiki välismaalaste liikmesriigis viibimist reguleerivaid liikmesriikide õigusnorme. Järelikult ei reguleeri direktiiv viisi, kuidas tuleb anda kolmanda riigi kodanikele elamisõigus, ega tagajärgi, mis kaasnevad selliste kolmandate riikide kodanike ebaseadusliku viibimisega liikmesriigi territooriumil, kelle suhtes ei saa kolmandasse riiki tagasisaatmise otsust teha (vt selle kohta 8. mai 2018. aasta kohtuotsus K. A. jt (perekonna taasühinemine Belgias), C-82/16, EU:C:2018:308, punktid 44 ja 45, ning 24. veebruari 2021. aasta kohtuotsus M jt (teisele liikmesriigile üleandmine), C-673/19, EU:C:2021:127, punktid 43 ja 44).
- 85 Sellest järeldub, et ühtegi direktiivi 2008/115 sätet ei saa tõlgendada nii, et liikmesriik peab andma elamisloa tema territooriumil ebaseaduslikult viibivale kolmanda riigi kodanikule, kelle suhtes ei ole võimalik teha tagasisaatmisotsust ega võtta väljasaatmismeedet, sest on põhjendatult alust arvata, et sihtriigis ähvardab asjaomast isikut reaalne oht, et tema haigusest tingitud valu tugevneb kiiresti, oluliselt ja pöördumatult.
- 86 Mis puudutab eeskätt direktiivi 2008/115 artikli 6 lõiget 4, siis piirdub see sätte sellega, et lubab liikmesriikidel anda nende territooriumil ebaseaduslikult viibivatele kolmandate riikide kodanikele kaastundlikel või humanitaarpõhjustel elamisõiguse oma riigisisese õiguse, mitte liidu õiguse alusel.
- 87 Harta artikli 51 lõike 2 kohaselt ei laienda harta sätted liidu õiguse reguleerimisala. Järelikult ei saa asuda seisukohale, et liikmesriik võib harta artikli 7 alusel olla kohustatud andma elamisõiguse kolmanda riigi kodanikule, kes kuulub selle direktiivi kohaldamisalasse.
- 88 Teiseks tuleb märkida, et direktiivi 2008/115 peamine eesmärk – nagu ilmneb ka selle põhjendustest 2 ja 4 – on kehtestada tõhus väljasaatmis- ja repatrieerimispoliitika, austades täielikult asjaomaste isikute põhiõigusi ja väärikust (19. juuni 2018. aasta kohtuotsus Gnandi, C-181/16, EU:C:2018:465, punkt 48 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 89 Sellest järeldub, et kui liikmesriigid rakendavad direktiivi 2008/115, sealhulgas juhul, kui nad kavatsesid teha tagasisaatmisotsuse või võtta väljasaatmismeetme riigis ebaseaduslikult viibiva kolmanda riigi kodaniku suhtes, peavad nad austama sellele kodanikule hartaga tagatud põhiõigusi (11. juuni 2015. aasta kohtuotsus Zh. ja O., C-554/13, EU:C:2015:377, punkt 69).
- 90 See kehtib eelkõige seoses selle kodaniku õigusega era- ja perekonnaelu austamisele, mis on tagatud harta artikliga 7. See õigus, millele viitab eelotsusetaotluse esitanud kohus oma neljandas küsimuses, vastab EIÕK artiklis 8 tagatud õigusele ning seetõttu on selle õiguse tähendus ja ulatus samad (18. juuni 2020. aasta kohtuotsus komisjon vs. Ungari (ühingute läbipaistvus), C-78/18, EU:C:2020:476, punkt 122 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 91 Euroopa Kohus on otsustanud, et direktiivi 2008/115 artikli 5 esimese lõigu punktiga b on vastuolus see, kui liikmesriik teeb tagasisaatmisotsuse, võtmata arvesse asjaomase kolmanda riigi kodaniku perekonnaelu tähtsust omavaid asjaolusid (8. mai 2018. aasta kohtuotsus K. A. jt (perekonna taasühinemine Belgias), C-82/16, EU:C:2018:308, punkt 104).

- 92 Kuigi nimetatud artiklis 5 ei ole riigis ebaseaduslikult viibiva kolmanda riigi kodaniku eraelu mainitud nende tegurite hulgas, mida liikmesriigid peavad direktiivi 2008/115 rakendamisel arvesse võtma, tuleneb käesoleva kohtuotsuse punktidest 88–90 siiski, et ei saa teha tagasisaatmisotsust või võtta tagasisaatmismeedet, kui see rikub asjaomase kolmanda riigi kodaniku õigust eraelu austamisele.
- 93 Seoses sellega olgu märgitud, et ravi, mida kolmanda riigi kodanik saab liikmesriigi territooriumil, isegi kui ta viibib seal ebaseaduslikult, on osa tema eraelust harta artikli 7 tähenduses.
- 94 Nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 114 sisuliselt märkis, aitab isiku kehaline ja vaimne puutumatus kaasa tema eneseteostusele ja järelikul ka sellele, et tal oleks tõesti õigus eraelu austamisele, mis teataval määral hõlmab ka isiku õigust sõlmida ja arendada suhteid omasugustega (vt selle kohta EIK 8. aprilli 2021. aasta otsus Vavricka jt vs. Tšehhi Vabariik, CE:ECHR:2021:0408JUD004762113, punkt 261).
- 95 Seega, nagu kinnitavad direktiivi 2008/115 artikli 5 esimese lõigu punkt c ja artikli 9 lõike 2 punkt a, peab liikmesriigi pädev asutus kolmanda riigi kodaniku suhtes tagasisaatmisotsuse tegemisel või selle kodaniku väljasaatmisel arvesse võtma tema tervislikku seisundit.
- 96 Samas tuleb meenutada, et harta artiklis 7 tagatud õigus eraelu austamisele ei ole absoluutne õigus, vaid seda õigust tuleb arvesse võtta vastavalt selle ülesandele ühiskonnas. Nimelt lubab harta artikli 52 lõige 1 selle õiguse teostamist piirata, tingimusel et piirangud on ette nähtud seaduses, arvestavad nimetatud õiguse olemust ning on proportsionaalsuse põhimõtte kohaselt vajalikud ja vastavad tegelikult liidu poolt tunnustatud üldist huvi teenivatele eesmärkidele või vajadusele kaitsta teiste isikute õigusi ja vabadusi (5. aprilli 2022. aasta kohtuotsus Commissioner of An Garda Síochána jt, C-140/20, EU:C:2022:258, punkt 48 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 97 Seoses sellega olgu märgitud, et tõhusa väljasaatmis- ja repatrieerimispoliitika rakendamine, mida direktiiviga 2008/115 taotletakse, nagu on rõhutatud direktiivi põhjenduses 2, kujutab endast liidu õiguses tunnustatud üldist huvi teenivat eesmärki.
- 98 Siiski kohustab harta artikli 52 lõige 1 kindlaks tegema muu hulgas ka seda, et tagasisaatmisotsuse tegemine või väljasaatmismeetme võtmine raskelt haige kolmanda riigi kodaniku suhtes, kes saab asjaomases liikmesriigis valuravi, mis ei ole sihtriigis kättesaadav, ei mõjuta tema eraelu puutumatus õiguse põhisisu ja järgib proportsionaalsuse põhimõtet.
- 99 Selline analüüs eeldab, et võetakse arvesse kõiki sotsiaalseid sidemeid, mis see kodanik on loonud liikmesriigis, kus ta ebaseaduslikult viibib, võttes nõuetekohaselt arvesse tema tervislikust seisundist tulenevat ebakindlat olukorda ja erilist sõltuvust. Ent nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 112 sisuliselt rõhutas, võib juhul, kui kõnealune kodanik on loonud selles liikmesriigis eraelu seal elamisluba omamata, olla tema suhtes tagasisaatmismenetluse kohaldamine välistatud üksnes erandlikel põhjustel (vt analoogia alusel EIK 28. juuli 2020. aasta otsus Pormes vs. Madalmaad, CE:ECHR:2020:0728JUD002540214, punktid 53 ja 58).
- 100 Pealegi ei saa ainuüksi asjaolu, et tagasisaatmise korral ei oleks sellele kodanikule enam kättesaadav samasugune ravi kui see, mida ta saab liikmesriigis, mille territooriumil ta ebaseaduslikult viibib – mis võib mõjutada eelkõige tema sotsiaalsete suhete arengut sihtriigis –, harta artikli 7 alusel takistada tema suhtes tagasisaatmisotsuse tegemist või väljasaatmismeetme võtmist.

- 101 Nagu on meenutatud käesoleva kohtuotsuse punktides 60 ja 64, takistab harta artikkel 4 ebaseaduslikult riigis viibiva raskelt haige kolmanda riigi kodaniku tagasisaatmist üksnes teatavate rangete tingimuste esinemisel.
- 102 Sellest järeldub, et kui need tingimused ei ole täidetud, ei saa harta artikkel 7 kohustada liikmesriiki loobuma kõnealuse kodaniku suhtes tagasisaatmisotsuse tegemisest või väljasaatmismeetme võtmisest ainuüksi ohu tõttu, et tema tervislik seisund sihtriigis halveneb, sest vastasel juhul kaotavad need tingimused tõhususe.
- 103 Kõigist eeltoodud kaalutlustest tuleneb, et direktiivi 2008/115 tuleb koostoimes harta artikliga 7 ning artiklitega 1 ja 4 tõlgendada nii, et
- see ei kohusta liikmesriiki, kelle territooriumil kolmanda riigi kodanik ebaseaduslikult viibib, andma talle elamisluba, kui tema suhtes ei ole võimalik teha tagasisaatmisotsust ega võtta väljasaatmismeedet, sest on põhjendatult alust arvata, et sihtriigis ähvardab teda reaalne oht, et tema raskest haigusest tingitud valu tugevneb kiiresti, oluliselt ja pöördumatult;
 - liikmesriigi pädev asutus peab koos kõigi muude asjakohaste asjaoludega võtma arvesse selle kodaniku tervislikku seisundit ning ravi, mida kodanik selle liikmesriigi territooriumil haiguse tõttu saab, kui ta hindab, kas kõnealuse kodaniku eraelu austamisega on vastuolus see, kui tema suhtes tehakse tagasisaatmisotsus või võetakse väljasaatmismeede;
 - tagasisaatmisotsuse tegemine või väljasaatmismeetme võtmine ei riku seda õigust ainuüksi põhjusel, et sihtriiki tagasisaatmise korral ähvardab seda kolmanda riigi kodanikku tervisliku seisundi halvenemise oht, kui selline oht ei saavuta harta artikli 4 kohaselt nõutavat raskusastet.

Kohtukulud

- 104 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (suurkoda) otsustab:

- 1. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. detsembri 2008. aasta direktiivi 2008/115/EÜ ühiste nõuete ja korra kohta liikmesriikides ebaseaduslikult viibivate kolmandate riikide kodanike tagasisaatmisel artiklit 5 koostoimes Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklitega 1 ja 4 ning harta artikli 19 lõikega 2**

tuleb tõlgendada nii, et

sellega on vastuolus tagasisaatmisotsuse tegemine või väljasaatmismeetme võtmine liikmesriigi territooriumil ebaseaduslikult viibiva raskelt haige kolmanda riigi kodaniku suhtes, kui on põhjendatult alust arvata, et tagasisaatmise korral ähvardab asjaomast isikut kolmandas riigis, kuhu ta välja saadetakse, reaalne oht, et tema valu tugevneb kiiresti, oluliselt ja pöördumatult, sest ainus tõhus valuravi on selles riigis keelatud. Liikmesriik ei või ette näha kindlat ajavahemikku, mille jooksul peab valu tugevnemine aset leidma, et olla takistuseks tagasisaatmisotsusele või väljasaatmismeetmele.

2. Direktiivi 2008/115 artiklit 5 ja artikli 9 lõike 1 punkti a koostoimes põhiõiguste harta artiklitega 1 ja 4 ning harta artikli 19 lõikega 2

tuleb tõlgendada nii, et

nendega on vastuolus, kui liikmesriigi pädev asutus võtab kitsamas tähenduses väljasaatmismeetme tagajärgi kolmanda riigi kodaniku tervislikule seisundile arvesse ainult selleks, et teha kindlaks, kas ta on suuteline reisima.

3. Direktiivi 2008/115 koostoimes põhiõiguste harta artikliga 7 ning artiklitega 1 ja 4

tuleb tõlgendada nii, et

- see ei kohusta liikmesriiki, kelle territooriumil kolmanda riigi kodanik ebaseaduslikult viibib, andma talle elamisluba, kui tema suhtes ei ole võimalik teha tagasisaatmisotsust ega võtta väljasaatmismeedet, sest on põhjendatult alust arvata, et sihtriigis ähvardab teda reaalne oht, et tema raskest haigusest tingitud valu tugevneb kiiresti, oluliselt ja pöördumatult;
- liikmesriigi pädev asutus peab koos kõigi muude asjakohaste asjaoludega võtma arvesse selle kodaniku tervislikku seisundit ning ravi, mida kodanik selle liikmesriigi territooriumil haiguse tõttu saab, kui ta hindab, kas kõnealuse kodaniku eraelu austamisega on vastuolus see, kui tema suhtes tehakse tagasisaatmisotsus või võetakse väljasaatmismeede;
- tagasisaatmisotsuse tegemine või väljasaatmismeetme võtmine ei riku seda õigust ainuüksi põhjusel, et sihtriiki tagasisaatmise korral ähvardab seda kolmanda riigi kodanikku tervisliku seisundi halvenemise oht, kui selline oht ei saavuta harta artikli 4 kohaselt nõutavat raskusastet.

Allkirjad